

Ս Ի Ո Ն

Ժ.Բ. ՏԱՐԻ — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ

1938

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

ԹԻԻ 10

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

ՀՈԳԵԻՈՐԱԿԱՆԱՑ ԱՊՐՈՒՍՏԻ ՀԱՐՑԸ

«Ձեկուցում»ով ներկայացուած բարեկարգական վերլին երեք կէտերն են. կղերին ապրուստին, պահքի և աստուածաշնորհներէն լեզուի հարցերը, որոնք երեքն ալ, առաջինը և վերջինը մանաւանդ, վարդապետական կողմ գրեթէ չու-
նին. բայց ասոր համար չեն դադրիր կարևոր ըլլալէ, թէև ոչ նոյն աստիճանով անշուշտ :

Ատոնցմէ առաջինը, ապրուստի հարցը, եկեղեցականին համար կեանքի և պատուոյ հարց է միանգամայն .

Պիտի ապրինք վերապէս. բայց պէտք է ապրինք պատուով, առանց մուրացկանի գիրքին մէջ ձգելու ոչ աստիճանը զոր ունինք և ոչ սքեմը զոր կը կրենք: Բայց և ո՛չ ալ այս երկուքը պէտք է ծառայեցնենք իբրև միջոց ճոխ և փարթամ կենցաղի մը յղփանքին, որ շատ աւելի անվայել և անպատիւ է հոգևորականին համար :

Այդ երկու ծայրերէն զգուշացման միջասանման կէտին վրայ պէտք է փնտռէ հոգևորականը իր ապրուստին արդար զոհացումը: Ու Առաքեալը ա՛յդ է որ կը շեշտէ սա՝ շատ յստակ բառերով. «Որ ի տաճարին գործեն, ի տաճարէ անտի ուտեն». և որ սեղանոյն պաշտօնեայք են՝ ի սեղանոյ անտի վայելեն. եւ Տէր հրաման ետ որոց զաւետարանն աւետարանեն՝ յաւետարանէ անտի կեալ» (Ա. Կորնթ. Թ. 13, 14):

Ինչպէս ամէն զաղափարական գործիչ, հոգևորականն ալ իր գործէն պիտի ստանայ իր ապրուստը, աւելի ճիշդ՝ «Ձեկուցում»ին բառով՝ իր ապահովու-
թիւնը. ու պիտի ստանայ զայն ոչ թէ իբրև փոխարինութիւն — զի անփոխա-
րինելի է զաղափարական ծառայութիւնը — այլ սոսկ իբրև միջոց կարենալ պատ-
շած կերպով ապրելու, կարող ըլլալու համար հանգարտ հոգւով կատարելու իր պարտականութիւնը :

Վարձկանի զաղափարը կը պզտիկցնէ իր գործին, իր պաշտօնին ըմբռ-
նումը՝ ոչ միայն ուրիշներու ալ իր իսկ աչքին: Առաքեալը, ալդպիսի մըտա-
ծութենէ մը խորայնով կարծես, կ'աւելցնէ իսկոյն. «Բայց ես և ոչ զմի ինչ յայացանէ արկի ի գործ, և ոչ գրեցի զայդ զի ինձ ալսպէս ինչ լինիցի. լաւ է ինձ մանաւանդ մեռանել, և ոչ զի զպարծանս իմ ոք ընդունայն համարիցի»:

Ու այդ տեսութիւնն է որ զմայլելի խղճմտութեան մը կենդանադրութեամբ դեռ աւելի կ'ընդլայնէ յաջորդ տողերու մէջ, և մանաւանդ այլուր (Փիլիպպ. Դ. 10-20), երբ զգածուած սրտին շնորհակալեքը կը յայտնէ այդ Եկեղեցիէն՝ ինքնաբերաբար իր պէտքերուն մասին չխնայուած հոգածութեան համար:

Այո, եկեղեցականը՝ առանց նիւթակտն սակարկութեան եւ պայմանաւորման՝ իսկապէս նուիրուող մը պէտք է լինի իր պաշտօնին, այս պատճառաւ նիւթականին հոգերէն չէ որ պիտի դրաւուի ինքը, իր բովանդակ մտածութիւնը պարտաւոր ըլլալով ուղղել իր հոգևոր արդիւնաւորութեան. ու անոնք որ այդպէս կ'ընթանան, նովին իսկ արդէն, այսինքն առանց յատուկ և մեծ ճիգի, կարգադրած կ'ըլլան իրենց ապահովութեան հարցն ալ. զի ժողովուրդը, ինչ որ ըսուի այս մասին, զիտէ զործնապէս յարգել արժանաւոր եկեղեցականը: Ձեմ մոռնար ընաւ ինչ որ այս առթիւ անգամ մը կ'ըսէր հոգելոյս Իգմիրեան Կաթողիկոս, երբ պատրիարք էր Կ. Պոլսոյ. «Պարկէշտ և պարտաճանաչ եկեղեցականը մեր մէջ միշտ ունեցած է իրեն և իրեններուն համար զոհացուցիչ ապրուստ մը և հանգիստը»: Խնդիրը կը տարբերի սակայն եթէ մարդը կղերական ասպարէզ մտած է՝ հանք զտնելու համար այն տեղ. ու եթէ զտնէ իսկ զայն հոն՝ պիտի չկշտանայ ընաւ. այսինքն միշտ պիտի մնայ դժգոհ և տհաճ. ոչ միայն որովհետեւ միշտ աւելիին պիտի ցանկայ ազահաբար, այլ որովհետեւ՝ կը հաւատամ՝ հոգևոր կեանքի մէջ ընչաքաղցօրէն շահուած հարստութիւնը ոչ մէկ օրհնութիւն կը բերէ իրեն հետ: Ես կը զայթակղիմ «հարստացած եկեղեցականէն». այդ երկու բառերուն զուգորդութիւնը չբացատրուելիք հարստութիւն մըն է ինծի համար, և, ինչ չքմեղանք ալ որ մէջ բերուի այնպիսիին ի նպաստ, թէ՛ իսկ ըսուի թէ իր ունեցածը օր մը ազգին կամ եկեղեցիին պիտի մնայ, չի պարզուի իմ սիրտը իրեն հանդէպ:

Ինչ մը ուժգին շեշտեցինք այս կէտին վրայ, հասկցնելու համար միայն թէ հոգևորականը պէտք չէ նիւթականի հոգերուն մէջ մոռնայ բո՛ւն իր գործը, իր ուխտին սրբութիւնը: Բայց եթէ ինքը պիտի չհոգայ իր մասին, ուրիշներ պէտք է վերցնեն այդ հոգը. եթէ իրեն համար ներելի չէ մտահոգուիլ իր ապրուստին ապահովութեամբը, այդ մասին ուրիշներուն կողմէ ցուցուած անտարբերութիւնը յաւելտ անհերքելի է: Իսկ այդ ուրիշները ժողովուրդն է և եկեղեցին՝ որուն նուիրած է ան իր անձը: Այդ իրաւանասկցողութեան մէջ է որ կը ճշմարտուի առաքելական սկզբունքը. «Աւետարանը աւետարանողները աւետարանէն պիտի ապրին»:

Արդարեւ, սկիզբէն մինչև դեռ շուրջ դար մը առաջ, այս է եղած եկեղեցականներու ապրուստին հոգացողութեան կանոնը. ժողովուրդը կամ ժողովուրդը ներկայացնող իշխանութիւնը տուած է եկեղեցիին: Ու եկեղեցին բաշխած է եկեղեցականներուն: Ժամանակին հետ ձևերը փոխուած են յաճախ, բայց սկզբունքը մնացած է անփոփոխ:

Այդ ձևերուն հնազոյններէն մին է եղած այն որ եկեղեցին ունեցած է իրեն յատուկ տնտեսական կացութիւն մը, կամ պետական տընչութեամբ կազմուած և կամ բարեպաշտական տուրքերով գոյացած, ընդարձակ կալուածներ

կամ հողեր, որոնց արդիւնաբերութեամբ եկեղեցւոյ իշխանութիւնը մատակարարած է եկեղեցականաց պէտքերը: Այսպէս եղած են մեր մէջ, զոր օրինակ, Լուսաւորչի ժառանգութիւն համարուածները մասնաւորաբար Տարօնոյ մէջ մեծ տարածութեամբ և այլուր ևս տնչուշտ, որոնք երկար ատեն ծառայած են այդ նպատակին: — Ուրիշ ձև մըն էր նոյնպէս, շատ կանուխէն տնօրինուած, ինչպէս կ'երևի կանոնադրերբերու զանազան տրամադրութիւններէն, ուխտաւորութեանց, մասնաւոր պաշտամունքային կատարումներու, ննջեցելոց թոյօնի կամ հոգեւածիկի, աշխատանքի տասանորդական արդիւնքներէ և՛ մասամբ՝ եկեղեցական իշխանութեանէն տնօրինուած պատիժներու տուգանքներէն յառաջ եկած հասոյթները, որոնք միշտ և ամբողջովին եկեղեցի կը տարուէին, եպիսկոպոսին տնօրինութեամբ կամ աւագերէցին միջոցաւ բաշխուելու համար հոգևորականներուն:

Դիտելի է որ կանոնական խտութեամբ արդիւնուած էր ուղղակի պաշտօնակատար քահանային յանձնել որ և է նուէր կամ իրաւունք. սահմանուած ըլլալով որ իշխանութեան ձեռքով ըլլան միշտ բաշխումները: — Այս ձևերը կարելի չեղաւ սակայն օրինական ճշդութեամբ գործադրել յետոյ միշտ: Չանազան պարագաներ, որոնց մէջ փոքր չէ եղած հաւանաբար մէկ կողմէ տուողներուն կողմնակատ ոգիին և միւս կողմէ ընդունողներուն շահդիտական մտայնութեան բաժինը, խանգարեցին այդ զեղեցիկ կարգը, որուն հետեանքը եղաւ ապրուստի ապահովութեան արդար միջոցներուն վերիվայրումը, ըստ մեզ առաջին պատճառ արժանաւոր թեկնածուներու խրտչումին եկեղեցական ասպարէզէ, և ժողովուրդին ալ ուժացումին՝ այդ հարցին հանդէպ իր ջերմ վերաբերմունքէն:

Կարելի է հարցընել թէ հոգևորականներուն համար որ և է արգելք եղած է արդեօք իրենց ապրուստին հոգացողութեան համար իրենց կողմէ ևս կատարուելիք ձեռական անմեղ աշխատանքի մասին: Թէ և եկեղեցական կանոններուն մէջ յիշատակութիւն և նոյն իսկ ակնարկութիւն չկայ այդ մասին, բայց նկատի առնելով օրինակը Առաքեալին, որ չէր քաշուեր խորանակարի իր արհեստը գործադրելէ նոյն ատեն, չենք կրնար իրեւ սկզբունք բոլորովին ալ խոտելի համարել այդ մատածումը: Մեր այս կարծիքին ի նպաստ կրնանք թերեւ յիշել այն պարագան թէ, ինչպէս կարգ մը ձեռագիրներու յիշատակարաններէն կը հասկըցուի որոշապէս, Աստուածաշունչի, եկեղեցական մատեաններու և կրօնական գրականութեան վերաբերած գիրքերու ընդօրինակութեան, ծաղկումի եւ նոյն իսկ մանրանկարչական զարդագործութեան առթիւ երբեմն կը յիշուին հոգևորականներ, որոնք անշուշտ առանց որոշ վարձքի չէին կրնար կատարել այդ աշխատանքը: Բայց այս կերպն ալ ինքնին վերջացաւ բնականօրէն՝ տպագրական արուեստին տարածումէն ետքը, և այսօր, պարագաներու և պայմաններու այլազան դժուարութեանց հետեանքով, կարելի չէ այլևս մտածել այդպիսի ձևի մը մասին, բացի գրականութեան, մասնաւորաբար կրօնական գրականութեան, հոգևոր ուսումնասիրութեանց, եւ դասադիրքերու պատրաստութեան գործէն, որմէ ոչ ոք կրնայ անշուշտ արգիլել հոգևորականը, ինչպէս նաև կրթական գործունէութեանէն. այնքան՝ որքան կարելի է որպէսզի այս վերջինը արգելք չըլլայ իր եկեղեցական պաշտօնին, որ բուն իր ուխտն է:

Մօտենալով վերջապէս խնդրոյն այժմեան վիճակին, պէտք է ըսենք անվերապահօրէն թէ ոչինչ ունի ան միեկխարական: Պատերազմէն առաջ, երբ դեռ չէին էր հայ կեանքը մեր ընաշխարհին մէջ, ամենէն զեղեցիկը զիւղերուն մէջ կիրարկուածն էր. քահանան ունէր իր արտն ու հօտը. զիւղացին խմբովին կամ հերթով կ'օգնէր անոր հերկին, ցանքին և հունձքին և իրեններուն հետ խառնելով անոր կենդանիները, բաժին կը հանէր անոր՝ կաթի, պանիրի, իւղի եւ բուրդի ընդհանուր բերքէն, վաճառուած դառներու և ոչխարներու հասոյթէն, ու ծնունդի, հարսնիքի և հոգեհանգիստի առթիւ քիչ մը կամաւոր նուէրի յաւելուով ատոնց վրայ՝ կը լրանար հոգևոր հօրը ապրուստին պէտքը: Մեծ զիւղերու և քաղաքներու ու մանաւանդ մեծ քաղաքներու մէջ, ուր չէր կրնար ըլլալ զիւղական կեանքի այդ նախնական պարզութիւնը, ինքնին կը ստեղծուէր պայմաններու և կերպերու խառնակ անկարգութիւն մը, որ յաճախ ծնունդ կուտար գայթակղական տեսարաններու. պսակ, ժամուց, արհմարտը, բաժինը, ծննդականի առտին շրօրնէք, մանկանուէրի, հիւանդաց ցայելութեան, նշանատուքի համար միջնորդական աշխատանքի, նշանի և պսակի օրհնութեան, թաղման, զերեզմանօրհնէքի առթիւ տուրքեր, ժողովներու առջև խնդիրներ պաշտպանելու ի վարձ սակարկութիւններ, չլիշելով տակաւին տնօրհնէքի առթիւ ծխատիրական արշաւանքի անհամութիւնները: Ու այս ամէնը, պէտք է խոստովանիլ՝ արդար ըլլալու համար՝ կ'արտադրէին նիւթական չնչին օգուտ մը՝ ի փոխարէն կրուած մեծ կորանքներու:

Չարիքը երբեմն այնքան անհանդուրժելի դարձաւ որ կարգ մը քաղաքներու մէջ, ինչպէս ի Կովկաս, Կ. Պոլիս, Եգիպտոս և եւրոպական զանազան վայրերուն մէջ հարկ դատուեցաւ հաստատել թոշակի դրութիւն, բայց այնքան թերի կերպով որ արդիւնքը դուցէ՛ աւելի վատ եղաւ. թէ ինչո՞ւ՝ չենք ուզեր այդքան մանրամասնութեանց մէջ մտնել հոս: Իմ բոլոր տեսած վայրերուս մէջ, միակը, ուր այս հարցը իր լաւագոյն կանոնաւորութեան վիճակին մէջ էր զբւեւած՝ Լոնտոնի հայոց եկեղեցին էր. քահանան կ'առանայ իր թոշակը եկեղեցիէն կամ անոր բարերարէն, ուրիշ ոչինչ ստանալով ժողովուրդէն, և կը կատարէ իր պարտականութիւնը թէ՛ եկեղեցիէն ներս և թէ՛ ժողովուրդին մօտ. միացեալը խաղաղութիւն յամենայնի:

Ներկայիս, այժմ է անհոգեւորականներու ապրուստին կամ ապահովութեան հարցին պատկերը իր կարելի հարազատութեանը մէջ. — Ի՞նչ ընել իբր դարման այս ամէնուն. մեր կարծիքով միակ բան մը, և ոչ աւելի. դառնալ ինն սկզբունքին: Հին ձևերը կարելի է փոխել ժամանակին հետ կամ պարագայից համեմատ, բայց պէտք է անփոփոխ պահել ինն սկզբունքը: Հոգեւորականը պիտի ծառայէ ժողովուրդին, առանց անոր ծառան ըլլալու, առանց նիւթական հաշիւներով մասնաւորներու քմահաճութեանց խաղալիք դառնալու: Ու պիտի ծառայէ՝ իբրեւ պաշտօնեայ եկեղեցւոյ, եկեղեցին ինք պէտք է ստանձնէ իր պաշտօնէին ապահովութեան հոգը: Ի՞նչ երջանկութիւն՝ եթէ ան ունենար այդ նպատակին համար կառուցուած հաստատուն կալուածներ, անոնցմէ հոգալու համար եկեղեցականներու ապրուստի կարիքները, ինչպէս եղած է երբեմն զանազան տեղեր: Բայց ատիկա անկարելի է այժմ, քանի որ եկեղեցւոյ կամ ազգային կալուածները շատ արդարապէս յատկացուած են այլ

ևս ազգային կրթական և բարեգործական նպատակներու : Հետեաբար պէտք է դիմել ուրիշ կերպի . հաստատել հոգևոր կամ եկեղեցական տուրք , որուն պէտք է մասնակցի ամէն հայ տուն կամ ընտանիք , ատկէց զոյացած արդիւնքին վրայ աւելցնել պաշտամունքային կատարողութիւններէ սակացուցուած կանոնադրութեան մը համեմատ յառաջ եկած եկամուտները , և , դարձեալ նախապատրաստուած կանոնի մը համեմատ , բաշխել հոգևորականներուն :

Ինչպէս ըսինք , այդ բաշխումը և անոր յարակից բոլոր պործողութիւնները պէտք է կատարէ եկեղեցւոյ իշխանութիւնը , որուն տնտեսական ճիւղը կը պատկանի թաղական խորհուրդին կամ եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան : Ինչ որ կը նշանակէ թէ վերին կամ խառն ժողովներէ հաստատուած և հոգևոր իշխանութենէն վաւերացուած հրահանգը պիտի զործադրէ այդ վերջինը : Եկեղեցականը պէտք չէ ձեռք երկարէ դրամի համար . իր իրաւունքը , ժողովուրդին հոգևոր տուրքը , եկեղեցին պէտք է վճարէ իրեն : Այս կերպով է որ կը փրկուի իր պատիւը :

Շատերուն գուցէ անգործնական թուի այսպիսի կարգադրութիւն մը . չենք զարմանար . զոյավիճակը այնքան խոր է և ամուր որ անկէ ազատումը անկարելիութիւն պիտի նկատուի ոմանց : Բայց լաւ մտածուած և կամքով ու սիրով գործադրել ուզուած ծրագրի մը առջև շուտով կը հարթուին դժուարութիւնները :

Վերլապէս , եթէ երջանիկ օր մը բարեկարգութեան հարցը սեղանի վրայ պիտի հանուի իրապէս , այս խնդիրը պէտք է որ իր լուծումը գտնէ անհրաժեշտօրէն , և , կը կարծենք այս կերպով միայն . եկեղեցականը պէտք չէ տարուի ազան կիրքերէ և շուայտ կեանքի հակումներէ , պէտք է նուիրումի ուխտով միայն մտնէ հոգևոր ասպարէզէն ներս . բայց պէտք է ապրի պատուաւորապէս եկեղեցին , իբր հոգևոր իշխանութիւն ինքը պէտք է հոգայ այս մասին , թող չտալով որ իր պաշտօնեաները նիւթական մտահոգութիւններով անտեսեն իրենց պարտականութեանց ամենէն նուիրական կողմերը , և իրենց դիրքն ու դերը դարձրնեն ծանականքի առարկայ :

★ ★ ★